

Joanna Ratajczak-Tucholka

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

PRZESŁANKI EKONOMICZNE KORYGOWANIA RÓŻNIC W POZIOMIE DOCHODÓW EMERYTALNYCH KOBIE I MĘŻCZYZN W BAZOWYCH SYSTEMACH EMERYTALNYCH TYPU UBEZPIECZENIOWEGO

1. Wstęp

Bazowa warstwa zabezpieczenia emerytalnego ma w większości krajów UE charakter ubezpieczenia społecznego. Cechuje się ono m.in. związaniem wysokości emerytury z wniesionym wkładem. Ponieważ kobiety cechuje krótszy okres aktywności zawodowej i niższy poziom wynagrodzeń w porównaniu z mężczyznami [9], ich świadczenia bazowe na starość są zdecydowanie niższe niż mężczyzn. Jak wskazują badania, luka emerytalna¹ w przekroju płci wynosi średnio 30% [32].

W tym kontekście pojawiają się zatem pytania: 1) czy (dlaczego) korygować dysproporcje w wysokości świadczeń emerytalnych kobiet i mężczyzn? 2) co korygować, czyli nierówności wynikające z jakich przyczyn wyrównywać? 3) jak korygować, tj. w jakich obszarach i w jaki sposób przeprowadzać taką korektę. Udzielenie odpowiedzi na te pytania wymaga rozważenia różnych przesłanek, które można podzielić na cztery grupy [41, s. 284]: ekonomiczne, demograficzne, polityczne i kulturowe². Ze względu na ograniczenia objętościowe artykułu przedmiotem rozważań uczyniono jedynie przesłanki ekonomiczne.

2. Przesłanki ekonomiczne

W krajach rozwiniętych istnieje pozytywna zależność pomiędzy zwiększaniem równości dochodów i efektywnością, a wzrost gospodarczy traktuje się jako warunek konieczny do wyrównywania dochodów, szczególnie zwalczania ubóstwa [31, s. 31]. Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego uznaje się jednocześnie za ważny czynnik wspierający efektywność [20, s. 173, 177]. System emerytalny typu ubez-

¹ Różnica pomiędzy średnią emeryturą bazową kobiet i mężczyzn jako % tej wielkości dla mężczyzn.

² Kryteria przynależności określonych elementów do danej podgrupy uwarunkowań nie są jednoznaczne (kwestię tę podkreśla J. Orczyk [31, s. 28]).

pieczeniowego powinien gwarantować utrzymanie dotychczasowego poziomu życia, a pośrednio chronić przed ubóstwem (absolutnym). Sytuacja ta, ze względu na niestandardowy przebieg biografii zawodowej, nie zawsze musi mieć miejsce. Kwestia ta dotyczy zwłaszcza kobiet. Argumenty ekonomiczne przemawiające za ingerencją państwa w tym kontekście dotyczą przede wszystkim kosztów zewnętrznych (wynikających m.in. z marginalizacji i wykluczenia społecznego)³.

Analizując problem korygowania różnic w poziomie emerytur⁴ obu płci, należy rozważyć także inne kwestie efektywnościowe, w tym wpływ na oszczędności (wzrost produkcji, inwestycji), wzrost gospodarczy [16, s. 62 i nast.] czy „wypieranie” innych aktywnych form ingerencji w ramach zabezpieczenia społecznego [16, s. 33 i nast.; 5, s. 31 i nast.; 30, s. 34]. Należy uwzględnić jednak, że korygowanie świadczeń w ramach systemu, skutkujące redukcją stopy ubóstwa wśród ludzi starszych, wywołuje zmniejszenie zapotrzebowania na środki finansowe poza nim (w ramach np. pomocy społecznej lub subsydiów dla przezorności dobrowolnej). Może to, jak wskazują szacunki dotyczące Wielkiej Brytanii, powodować znaczne oszczędności budżetowe [10, s. 8; 11, s. 110].

Ważnym argumentem za korygowaniem nierówności w systemie emerytalnym bazowym typu ubezpieczeniowego przez rozszerzanie jego zakresu podmiotowego i/lub przedmiotowego są zmiany w formie i zakresie aktywności zawodowej ogółu ludności, w tym kobiet [7, s. 16; 19, s. 95 i nast., 4, s. 54; 14, s. 145; 20, s. 197, 198; 8, s. 15]. Ponadto wyłączenie z zabezpieczenia emerytalnego np. osób wykonujących pracę w niepełnym wymiarze czasu może stanowić zachętę do wykorzystywania tych form jako tańszych z punktu widzenia kosztów pracy⁵.

O ile rozszerzenie zakresu podmiotowego/przedmiotowego nie wywołuje dodatkowej redystrybucji, o tyle zastosowanie mechanizmów korygujących zawsze powoduje wtórny podział dochodów. N. Barr wskazuje, że możliwa jest, bez szkody dla efektywności rynku ubezpieczeniowego, redystrybucja na rzecz określonych grup beneficjentów systemu w zabezpieczeniu obowiązkowym (w przeciwieństwie do dobrowolnego) [1, s. 218, 256; 11, s. 36].

Wyrównywanie wysokości świadczeń emerytalnych za pomocą mechanizmów korygujących powinno jednak się odbywać z uwzględnieniem efektów, które powoduje redystrybucja przeprowadzona w określony sposób. Efekty te odnoszą się przede wszystkim do sposobu finansowania oraz wpływu działań wyrównujących na rynek pracy.

Kwestią kluczową w ocenie skutków efektywnościowych alternatywnych konstrukcji mechanizmów korygujących jest, trudny do oszacowania wynik redystrybucji netto [21, s. 32] (szerzej [39; 30, s. 160, 163]).

³ Argument ten jest zresztą przywoływany jako przesłanka ingerencji państwa w obszar zabezpieczenia emerytalnego w ogóle (np. [16, s. 90]).

⁴ W szerszym kontekście przesłanką korygowania może być też obniżenie (potencjalnego) popytu globalnego bądź utrata nadwyżki produkcji nad konsumpcją konkretnej osoby i osób będących na jej utrzymaniu. Ten ostatni argument w odniesieniu do osób w wieku starszym ma marginalne znaczenie.

⁵ J. Jończyk stoi na stanowisku, że objęcie ubezpieczeniem kolejnych form zatrudnienia może przynieść odwrotne do zamierzonych skutki [23, s. 107-108].

Ważnymi argumentami ekonomicznymi za finansowaniem mechanizmów korygujących z podatków budżetowych są negatywne konsekwencje wykorzystania w tym celu składek ubezpieczeniowych. Należą do nich: ograniczenie bazy redystrybucyjnej tylko do płac, relatywnie większe obciążenie kosztem redystrybucji osób o niższych zarobkach oraz zwiększenie u osób o relatywnie wyższych zarobkach (dochodach) motywacji do ukrywania dochodów [16, s. 90-91]. Jako uzasadnienie dla istnienia elementów wyrównania socjalnego w bazowym systemie emerytalnym typu ubezpieczeniowego podaje się czasem argument solidarności [26, s. 229, 261; 2, s. 139; 23, s. 10; 29, s. 12; 13, s. 25], określając elementy pozaubezpieczeniowe mianem solidarnościowych (np. [3, s. 8]). Nie jest jednak jasne, co należy przez to pojęcie rozumieć, i jakie konsekwencje ma przesłanka solidarności dla źródeł finansowania elementów wyrównania socjalnego⁶. W literaturze przywołuje się koncepcję tzw. solidarności zorganizowanej [27, s. 196; 23, s. 38]⁷. Wydaje się jednak, że odwołuje się ona do „sfery realnej”, mającej związek z faktycznym podziałem PKB pomiędzy pokolenie pracujące i pokolenie emerytów [16, s. 43], a nie do redystrybucji części PKB przypadającej dla grupy emerytów pomiędzy jej członków. Wśród badaczy panuje bowiem ogólnie zgoda co do tego, że ze względu na wykorzystanie techniki ubezpieczenia wszelkie elementy wyrównania socjalnego (jako służące innym społecznym celom) powinny być finansowane z innych źródeł niż składki emerytalne ubezpieczonych [24, s. 136; 28, s. 21; 35, s. 214; 26, s. 233, 268; 23, s. 59, 138; 16, s. 116]⁸. Najczęściej wymienia się wśród nich podatki lub środki pochodzące z odpowiednich funduszy ubezpieczeniowych adekwatnych do przyczyn ubytku [35, s. 220]. Określenie źródeł finansowania w zakresie kompensacji ubytków wynikających z pracy nieodpłatnej zależy z kolei od rozstrzygnięcia kwestii, kto (przede wszystkim) jest beneficjentem dobrobytu wytworzonego w ten sposób – rodzina (partner) czy całe społeczeństwo. Koszt finansowania mechanizmów korygujących nakierowanych na wychowanie dzieci, ze względu na społeczne, pozytywne efekty zewnętrzne, powinien być ponoszony przez ogół, a więc finansowany z podatków (i to takich, które w możliwie najmniejszym stopniu obciążają rodziny z dziećmi)⁹ i gwarantowany niezależnie od aktywności zawodowej¹⁰. O ile istnieje zgoda co do tego, że wychowanie dzieci i ewentualna opieka nad osobami starszymi przyczyniają się do wzrostu dobrobytu całego spo-

⁶ M. Góra podważa w ogóle istnienie solidarności w społecznym systemie emerytalnym, uznając że ma ona miejsce tylko w dobrowolnej działalności charytatywnej [16, s. 42]. F. Hase także opowiada się przeciw mówieniu o solidarności w ubezpieczeniach obowiązkowych, chociaż z innych względów [18, s. 407].

⁷ J. Jończyk odnosi jednak solidarność wyłącznie do sfery gromadzenia środków finansowych [23, s. 38].

⁸ Kwestia źródeł i rozmiarów finansowania mechanizmów wyrównania socjalnego powinna być także rozważana w odniesieniu do sprawiedliwości międzygeneracyjnej. Badanie tej ostatniej dotyczy nie tylko relacji pomiędzy obecnymi pokoleniami finansujących świadczenia i emerytami, ale także ram działania ustanawianych przez jedne generacje dla innych [30, s. 140]. Ponadto rozważań nie należy ograniczać wyłącznie do wkładu finansowego i świadczeń z systemu emerytalnego [10, s. 9; 36, s. 40; 34].

⁹ Dodatkowymi, bardziej technicznymi argumentami za takim rozwiązaniem są: przejrzystość rozwiązań (zwłaszcza gdy zabezpieczenie bazowe składa się z kilku podsystemów dla różnych grup zawodowych), niższe koszty transakcyjne (przy zmianie podsystemu przez ubezpieczonego), koherentność świadczeń pieniężnych finansowanych z budżetu w ramach polityki rodzinnej [33, s. 20].

¹⁰ Wychowywanie dzieci traktowane jest wówczas jako naturalny wkład do systemu [12, s. 26; 10 s. 10].

łączeństwa¹¹, o tyle (ciągle jeszcze) przyjmuje się, że praca nieodpłatna związana z prowadzeniem domu służy przede wszystkim budowaniu dobrobytu rodziny. Jeżeli przyjęcie się takie założenie, to okaże się, że nabyte w ciągu trwania małżeństwa uprawnienia emerytalne (nie tylko z warstwy bazowej) powinny być równo dzielone pomiędzy partnerów¹². Nierówność świadczeń może powodować większe uzależnienie ekonomiczne kobiet od mężczyzn (i mniejszą siłę przetargową w związku) [21, s. 22].

Kolejną kwestią jest zagadnienie (dopuszczalnej) wielkości wyrównania socjalnego w systemie typu ubezpieczeniowego. Niekiedy wskazuje się, że jeżeli dotacje budżetowe przekroczą poziom 20% wydatków, to nie można mówić już o ubezpieczeniowym charakterze systemu, ale o finansowaniu mieszanym [15, s. 54]. Warto podkreślić jednak, że kwestia, jak duże jest i powinno być wyrównanie socjalne, jest sprawą konwencji [34, s. 209, 217; 24, s. 135 i nast.]. Zaznaczyć należy, że wzmocnienie elementów ubezpieczeniowych w systemie emerytalnym (w odniesieniu do ekwiwalentności technicznej świadczenia)¹³ nie musi się wiązać ze zmianą wielkości redystrybucji (w ujęciu globalnym i indywidualnym).

Finansowanie mechanizmów korygujących przez bieżące opłacanie składek sprzyja traktowaniu składki jako ochrony ubezpieczeniowej, ułatwia monitorowanie wysokości uprawnień emerytalnych i wzmacnia przejrzystość systemu [30, s. 166 i nast.] (w kontekście ekwiwalentności świadczeń [40, s. 87]). Może też się przyczyniać do wzrostu oszczędności, chociaż kwestia ta jest dyskusyjna [1, s. 249 i nast.; 36, s. 36 i nast.; 40, s. 87 i nast.].

Ważne z punktu widzenia rynku pracy jest rozważenie korelacji pomiędzy redystrybucją w systemie emerytalnym a wielkością podaży i wydajnością pracy. Nieprawidłowo skonstruowany system emerytalny może wywoływać silne negatywne bodźce zarówno w ciągu aktywności zawodowej, jak i w kwestii decyzji o jej zakończeniu [2, s. 126; 1, s. 251 i nast.]. W tym kontekście istotną kwestią jest wydłużanie aktywności zawodowej osób starszych¹⁴. Im silniejszy jest związek pomiędzy składką i świadczeniem (i tak jest postrzegany), tym bardziej system emerytalny jest neutralny dla wyboru momentu przejścia na emeryturę [2, s. 110 i nast.] (na ten temat także [40, s. 84 i nast.]).

Uzyskiwanie uprawnień emerytalnych z innego tytułu niż praca zarobkowa może powodować zachęcanie do ucieczki z rynku pracy¹⁵ lub ograniczenia czasu

¹¹ We wszystkich systemach emerytalnych typu ubezpieczeniowego w „starych” krajach UE występują (choć w różnym zakresie) elementy kompensacyjne z tytułu wychowania dzieci lub opieki nad osobami starszymi (szerzej [11, s. 93]).

¹² Jak wskazuje J. Ginn, podział uprawnień emerytalnych nie może stanowić (jedyne) panaceum na problem niskich emerytur kobiet [11, s. 66].

¹³ To ostatnie jest istotną cechą reform emerytalnych w Europie [40, s. 71; 8, s. 14 i nast.].

¹⁴ W niemal wszystkich państwach UE wprowadzane reformy (zwłaszcza w warstwie bazowej) wspierają wydłużanie aktywności zawodowej [8, s. 13 i nast.].

¹⁵ Wówczas należy się liczyć ze spadkiem poziomu kapitału ludzkiego ubezpieczonych korzystających z danego mechanizmu [6, s. 86; 12, s. 25].

jej trwania¹⁶. Pewnym rozwiązaniem jest gwarancja uprawnień emerytalnych niezależnie od aktywności na rynku pracy.

Finansowanie mechanizmów korygujących w formie bieżącej opłaty składek obniża w dużym stopniu motywację do omijania obciążeń na ubezpieczenie emerytalne. Jeżeli składki te jednak powodują zwiększenie obciążeń pracodawców, to mogą przekładać się na niechęć tych ostatnich do zatrudniania osób, którym takie mechanizmy przysługują (np. kobiet) [20, s. 196]. Z tego punktu widzenia istotne jest nie tylko ujednolicenie uprawnień do mechanizmów korygujących w odniesieniu do obu płci¹⁷, ale także ich finansowanie ze środków budżetowych [29, s. 233; 23, s. 107; 37, s. 25; 22, s. 16]. To ostatnie ma istotne znaczenie zwłaszcza w kontekście „pułapki bezczynności”, która dotyczy szczególnie osób młodych i kobiet [20, s. 186-187; 25, s. 51]. Zwiększanie stopy zatrudnienia jest zresztą kluczowym celem europejskiej strategii zatrudnienia.

Korygowanie różnic w czynnikach indywidualnych (które skutkują zróżnicowaniem emerytur) może się odbywać także poza systemem emerytalnym. „W konsekwencji propozycje nakierowane na wyrównywanie możliwości w ramach systemu emerytalnego w równym lub nawet większym stopniu dotyczą polityki wyrównywania możliwości na rynku pracy (np. opieka instytucjonalna dla dzieci) dla mężczyzn i kobiet w okresie ich życia zawodowego niż polityki nakierowanej na projektowanie lub zmianę formuły emerytalnej” [12] (za: [30, s. 147; 20, s. 202]). Kierunek zmniejszania nierówności emerytalnych powinien zatem przede wszystkim orientować się na działania korekcyjne dotyczące poszczególnych rynków, na których kształtowane są indywidualne czynniki wysokości emerytury. Chodzi zwłaszcza o podnoszenie „zdolności i możliwości pracy” [14, s. 169; 7, s. 5].

3. Wnioski

Analiza przesłanek ekonomicznych korygowania różnic stała się podstawą do wysunięcia kilku istotnych wniosków dla wyrównywania dysproporcji w obowiązkowych systemach emerytalnych typu ubezpieczeniowego. Po pierwsze, zróżnicowanie czynników indywidualnych wynikające z braku efektywności rynków, na których te czynniki indywidualne się kształtują, powinno być korygowane przez odpowiednią ingerencję państwa w ramach tychże rynków. Tym samym brak podstaw do wyrównywania w ramach systemu emerytalnego różnic wynikających np. z dyskryminacji na rynku pracy. Po drugie, cele społeczne systemu emerytalnego (adekwatność świadczeń, w tym utrzymanie dotychczasowego poziomu życia) nie muszą stać w sprzeczności z celami finansowymi systemu. W tym kontekście nale-

¹⁶ Badania pokazują, że im mniejsze są świadczenia zastępujące pracę, tym słabsza jest motywacja do takich zachowań [38, s. 19]. Można jednak przypuszczać, że na skutek krótkowzroczności części ubezpieczonych lub braku ich wiedzy związek taki może w ogóle nie mieć miejsca.

¹⁷ Faktycznie zrównanie uprawnień do korzystania z określonego rodzaju mechanizmów korygujących jest pochodną równouprawnienia w innych obszarach (np. dostępu do urlopów wychowawczych).

ży podkreślić, że wyrównywanie za pomocą mechanizmów korygujących nie musi powodować dodatkowych kosztów (jedynie zmiana wielkości redystrybucji netto w odniesieniu do poszczególnych grup/osób), a redystrybucja w ramach obowiązkowych systemów emerytalnych nie powoduje strat efektywnościowych. Po trzecie, w celu wzmacniania matematycznej ekwiwalentności istotne jest doprecyzowanie komu, za co (jaką czynność lub stan) i w jakiej wysokości należy się korekta. Ponadto konstrukcja mechanizmów korygujących powinna sprzyjać podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej i przejrzystości rozwiązań (np. przez bieżące finansowanie mechanizmów), a źródłem finansowania mechanizmów korygujących nie powinny być składki innych ubezpieczonych. Po czwarte, istnieje ważne uzasadnienie efektywnościowe (wzrost dobrobytu) dla wyrównywania różnic wynikających z wychowania dzieci, pracy nieodpłatnej oraz opieki nad osobami starszymi. Należy również eliminować dyskryminację pośrednią w przekroju płci, która determinuje grupę potencjalnych beneficjentów mechanizmów korygujących. Po piąte, istnienie/zwiększenie korygowania różnic w wysokości świadczeń emerytalnych nie stoi w sprzeczności z matematyczną, indywidualną ekwiwalentnością systemu. Kluczowe w tej kwestii jest bowiem źródło finansowania mechanizmów korygujących.

Literatura

- [1] Barr N., *Ekonomika polityki społecznej*, tłum. M. Żukowski, AE, Poznań 1993.
- [2] Barr N., *The Welfare State as a Piggy-Bank: Information, Risk, Uncertainty, and the Role of the State*, Oxford University Press, Oxford 2001.
- [3] Deutsche Bundesregierung, *Nationaler Strategiebericht Alterssicherung 2002. Bundesrepublik Deutschland*, <http://www.bmas.bund.de/BMAS/Navigation/rente,did=117766.html>, 12 grudnia 2004.
- [4] Döring D., *Die Alterssicherung in der Europäischen Union und veränderte erwerbsbiographische Muster*, „WSI Mitteilungen” 1999 nr 1.
- [5] Elson D., *Gender and Economic Development. Summary and comments*, Final report, The Ministry of Foreign Affairs, The Netherlands, Division of Macro and Sector Policies, Rotterdam 1998.
- [6] Esping-Andersen G., *A New Gender Contract*, [w:] G. Esping-Andersen i in., *Why we Need a New Welfare State*, Oxford University Press, Oxford 2002.
- [7] Esping-Andersen G., *Towards the Good Society, Once Again?*, [w:] G. Esping-Andersen i in., *Why we Need a New Welfare State*, Oxford University Press, Oxford 2002.
- [8] European Commission, *Adequate and Sustainable Pensions. Synthesis Report 2006*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2006.
- [9] European Commission, *Report on Equality between Women and Men – 2007*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2007.
- [10] Ginn J., *Actuarial Fairness or Social Justice? A Gender Perspective on Redistribution in Pension Systems*, Paper for CeRP fifth annual conference, Turin, June 25th 2004, http://cerp.unito.it/publications/actuarial_fairness_o, 20 września 2004.
- [11] Ginn J., *Gender, Pensions and the Lifecourse*, The Policy Press University of Bristol, Bristol 2003.

- [12] Ginn J., Street D., Arber S., *Cross-National Trends in Women's Work*, [w:] *Women, Work, and Pensions: International Issues and Prospects*, red. J. Ginn, D. Street, S. Arber, Open University Press, Buckingham, Philadelphia 2001.
- [13] Golinowska S., *Ewolucja i kierunki reform bazowych systemów emerytalno-rentowych w świecie*, [w:] *Bazowe systemy emerytalno-rentowe w świecie*, red. S. Golinowska, t. 1, „Studia i Materiały”, zeszyt 16, IPiSS, Warszawa 1993.
- [14] Golinowska S., *Polityka społeczna państwa w gospodarce rynkowej. Studium ekonomiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- [15] Golinowska S., *System emerytur ustawowych w Niemczech*, [w:] *Bazowe systemy emerytalno-rentowe w świecie*, red. S. Golinowska, t. 1, „Studia i Materiały”, zeszyt 16, IPiSS, Warszawa 1993.
- [16] Góra M., *System emerytalny*, PWE, Warszawa 2003.
- [17] Góra M., *Zmiany w społeczeństwie a system emerytalny*, [w:] *Společné aspekty ubezpieczenia*, red. T. Szumlicz, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2005.
- [18] Hase F., *Versicherungsprinzip und sozialer Ausgleich: eine Studie zu den verfassungsrechtlichen Grundlagen des deutschen Sozialversicherungsrechts*, 1. Aufl., Mohr Siebeck, Tübingen 2000.
- [19] Heinrich M., Schmidt A., *Schlüsselcodes statt Schlüsselqualifikationen für Frauen: Konsequenzen atypischer Beschäftigungsformen beim organisationalen Eintritt*, [w:] *Wege aus der Frauenarmut*, red. K. Heitzmann, A. Schmidt, Peter Lang, Frankfurt am Main 2004.
- [20] Hemerijck A., *The Self-Transformation of the European Social Model(s)*, [w:] G. Esping-Andersen i in., *Why we Need a New Welfare State*, Oxford University Press, Oxford 2002.
- [21] Horstmann S., *Kindererziehung und Alterssicherung*, Vektor-Verlag, Grafschaft 1996.
- [22] Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Eksperti Banku Światowego o reformach emerytalnych w Polsce i na świecie*, seria: „Ekspertyzy i Informacje”, IPiSS, Warszawa 1997.
- [23] Jończyk J., *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Zakamycze, Kraków 2001.
- [24] Kolb R., *Die Bedeutung des Versicherungsprinzips für die gesetzliche Rentenversicherung*, [w:] *Versicherungsprinzip und soziale Sicherung*, red. W. Schmähel, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1985.
- [25] Książkowski M., *Polityka społeczna. Wybrane problemy porównań międzynarodowych*, Biblioteka Pracownika Socjalnego, „Ślask” Wydawnictwo Naukowe, Katowice 1999.
- [26] Lampert H., Althammer J., *Lehrbuch der Sozialpolitik*, sechste, überarbeitete Auflage, Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg-New York 2001.
- [27] *Leksykon Polityki Społecznej*, red. B. (Rysz-Kowalczyk, Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2002.
- [28] Meinhold H., *Die ordnungspolitische Bedeutung des Versicherungsprinzips in der deutschen Sozialpolitik*, [w:] *Versicherungsprinzip und soziale Sicherung*, red. W. Schmähel, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1985.
- [29] Muszalski W., *Ubezpieczenie społeczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- [30] Myles J., *A New Social Contract for the Elderly?*, [w:] G. Esping-Andersen i in., *Why We Need a New Welfare State*, Oxford University Press, Oxford 2002.
- [31] Orczyk J., *Polityka społeczna. Uwarunkowania i cele*, AE, Poznań 2005.
- [32] Ratajczak-Tuchołka J., *Metody korygowania różnic w wysokości emerytur kobiet i mężczyzn w bazowych systemach emerytalnych typu ubezpieczeniowego*, [w:] *Studia z ubezpieczeń gospodarczych i społecznych*, red. J. Handschke, Zeszyt Naukowy Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, AE, Poznań, w druku.
- [33] Schmähel W., *Family, Social Security and Social Insurance – General Remarks and the Present Discussion in Germany as a Case Study*, „ZeS-Arbeitspapier” 2003 nr 10.
- [34] Schmähel W., *„Generationengerechtigkeit” als Begründung für eine Strategie „nachhaltiger” Alterssicherung in Deutschland*, [w:] *Einkommensverteilung, technischer Fortschritt und struktureller Wandel. Festschrift für Peter Kalmbach*, red. G. Huber, H. Krämer, H.D. Kurz, Metropolis Verlag, Marburg 2005.

- [35] Schmähl W., *Zur Bedeutung des Versicherungsgedankens für die weitere Entwicklung der gesetzlichen Rentenversicherung*, [w:] *Versicherungsprinzip und soziale Sicherung*, red. W. Schmähl, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1985.
- [36] Street D., Ginn J., *The Demographic Debate: a Gendered Political Economy of Pensions*, [w:] *Women, Work, and Pensions: International Issues and Prospects*, red. J. Ginn, D. Street, S. Arber, Open University Press, Buckingham, Philadelphia 2001.
- [37] Szumlicz T., *Zabezpieczenie emerytalne w systemach zabezpieczenia społecznego*, [w:] *Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, red. T. Szumlicz, M. Żukowski, Twigger, Warszawa 2004.
- [38] Tzannatos Z., *Women and Labor Market Changes in the Global Economy: Growth Helps, Inequalities Hurt and Public Policy Matters*, The World Bank, SP Discussion Paper No. 9808, 1998.
- [39] Wagner G., *Zur Messbarkeit eines versicherungsgemäßen Risikoausgleichs und der Umverteilung in der gesetzlichen Rentenversicherung*, [w:] *Versicherungsprinzip und soziale Sicherung*, red. W. Schmähl, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1985.
- [40] Żukowski M., *Reforma emerytalna w Europie*, AE, Poznań 2006.
- [41] Żukowski M., *Wielostopniowe systemy zabezpieczenia emerytalnego w Unii Europejskiej i w Polsce. Między państwem a rynkiem*, Zeszyty Naukowe – seria II, zeszyt 151, AE, Poznań 1997.

THE ECONOMIC PREMISES OF COMPENSATION OF THE PENSION LEVEL IN THE SOCIAL INSURANCE SYSTEMS

Summary

The pension policy is a part of the state social policy and the pension system presents an important element of the social security system. In most of the EU-states, the crucial tier of the pension scheme, i.e. the basic one, is organized as the (social) insurance pension. It is characterized by a strong link between contributions and benefits.

Insurance type pension schemes are typical for employee systems. Their construction causes the disproportion in the length of working phase to be reflected in the level of pension. As women usually retire earlier and their level of remuneration is generally lower compared to men, their base pension is also considerably lower. Because of the environment which determinates the individual factors of the pension provision (earnings and length of employment), the pension provision of women is far lower than of men. It can cause an important social problem.

This raises some questions: if and why as well as in which areas (within or outside of the pension system) and how the compensation of the pension disparities of women and men could be done. In the article, the economic premises/circumstances, as one of four kinds of premises (the other are political, demographic, and cultural) of such decision were considered.